

İLKOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ RESİM-METİN İLİŞKİSİ AÇISINDAN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ*

Bayram BAŞ

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bayrambas@gmail.com

Funda İNAN YILDIZ

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi
fundainanyildiz@outlook.com

Özet

Türkçe ders kitapları, ülkemizdeki öğretim programlarında ölçüt alınan yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlansa da, ulaşılması hedeflenen kazanımlar göz önüne alındığında, kitapların eğitsel yönünde farklı sorunlarının olduğu birçok çalışmada ortaya konmuştur. Ders kitaplarının önemli eğitsel özelliklerinden biri de metinlerle birlikte kullanılan görsellerdir. Metinle bağlantısı olmayan görsellerin öğrenmede herhangi bir işlevinin olacağını beklemek güçtür. Bu çalışmada, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisi, sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde görev yapan sınıf öğretmenleri, örneklemini, İstanbul ilindeki 10 ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Öğretmen görüşlerini belirlemede, betimsel istatistikler hesaplanmış, bağımsız iki örnek t-testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim metin ilişkisine yönelik görüşleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Aynı şekilde, mesleki kıdem ve mezun olunan okul türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmemektedir, okutulan sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Görsel Tasarım, Görsel, Metin, Resim-Metin İlişkisi, Türkçe Ders Kitabı

AN EVALUATION OF TURKISH TEXTBOOKS RELATED TO ILLUSTRATION- TEXT CONTACTS

Abstract

In our country, even if Turkish textbooks are prepared according to context of constructivist approach which is though as a criterion in curriculum, when acquisition which is targeted to gain is taken into consideration, pedagogically, many studies revealed that books have got a lot of mistakes. One of educational features of the book is images which are used with texts. It is hard to expect images which have not got any connections with text would be functional. In this study, the contact between text and image in Turkish textbooks that used in primary schools in 2013-2014 academic years was evaluated on primary teacher's views. The primary teachers that work in Istanbul constitute the globe of research and also the primary teachers work in 10 schools in Istanbul constitutes the sample of research. On gathering datas the likert type scale that developed by researchers was used. On determining teacher's views, the descriptive statistics were calculated and the independent- sample t-test and one-way ANOVA test were applied. Within the findings the views of primary teachers about image-text contact in Turkish textbooks do not differ in a significant way according to sexual variety. Similarly as no significant difference was determined according to occupational seniority and the school type that graduated, statistically meaningful differences were fixed according to the grade of class which is lectured.

Key Words: Visual Design, Image, Text, Image-Text Relation, Turkish Textbook

*23. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulmuş sözlü bildirinin genişletilmiş biçimidir.

Giriş

Türkçe öğretiminde, hedeflenen becerilere ulaşma doğrultusunda en önemli materyal, Türkçe ders kitaplarıdır. Ülkemiz koşulları göz önünde alındığında tüm öğrencilerin rahatlıkla ulaşabildiği bu araçların, eğitim programının hedef, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme öğelerini barındıran özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Öğretim araçları, ders alanı ve ilgili hedef-davranışların içeriğine göre çeşitlilik göstermektedir. Öğretmenler tarafından öğretimi planlama sürecinde en uygun öğretim aracının seçilmesi için çaba gösterilmektedir. Ders kitapları, kolay temin edilebilirliği, zaman ve maliyet açısından tasarruflu oluşu sebebiyle tercih edilmektedir. Özellikle son yıllarda ders kitaplarına bakış açısı ve üstlendikleri görev kapsamında yeni eğilimler göze çarpmaktadır. Geçmişte davranışçı yaklaşıma göre hazırlanan ders kitapları birer ansiklopedi niteliğinde iken, günümüzde yapılandırmacı yaklaşımın yanı sıra çoklu zeka, işbirliğine dayalı öğrenme, yaratıcı düşünme gibi yeni yönelimler sayesinde üst düzey bilişsel becerileri geliştirmeyi amaçlayan öğretim araçları hâline gelmişlerdir (Kılıç, Seven, 2007). Ders kitaplarının bilişsel becerilerin yanı sıra duyuşsal ve psikomotor becerilerin de gelişmesine önemli etki ve katkıları bulunmaktadır (Kılıç, 2008). Bunun yanında Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde ve metne ait eşleştirme, doğru yanlış soruları, çoktan seçmeli sorular şeklinde hazırlanan etkinliklerde davranışçı yaklaşımın izlerini görmek mümkündür.

Türkçe ders kitaplarında metinlerle birlikte onları destekleyen ve farklı işlevleri olan görseller bulunmaktadır. Türkçe dersindeki öğretim araçlarında en sık rastlanan görsel öğeler illüstrasyonlardır. Illüstrasyon, Güncel Türkçe Sözlük'te *resimleme* olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Verilmek istenen mesajın kısa yolla anlatıldığı görsel bir iletişim yöntemi, görsel bir dil olan illüstrasyonlar, ders kitaplarında çocuğun algılamasını pekiştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Illüstrasyonlar, kavramlar oluşturabildiği gibi, metinden bağımsız olarak tek başına anlam bütünlüğü de sağlayabilir (Mardi, 2006:4). Becer (1996:140)'e göre illüstrasyonlar, okuyucuya sadece bilgi verme amacı olmadan, okuyucunun dikkatini çeken, görsel kültür ve beğeni düzeyini yükselten, metinde sözü edilen olguyu görselleştiren çalışmalardır.

Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsel öğelerden bir diğeri ise fotoğraflardır. Fotoğraf bir konunun açıklanmasında kullanılan görsel malzemelerden birisidir. Ders kitaplarında fotoğrafa sıkça başvurulduğu, özellikle ilkökul birinci ve ikinci sınıflarda fotoğrafın bilinçsizce kullanıldığı görülmektedir. Fotoğrafın görsel öğeler arasındaki yeri yadsınamaz; ancak yapılan araştırmalar çocuklar üzerindeki etkisinin illüstrasyonlara göre daha az olduğunu göstermiştir. Çocuklar fotoğrafı kuru, katı, espriden uzak bir anlayışa sahip olarak değerlendirmektedir (Erkmen, 1996). Ancak bir tarihî eseri ya da bir tarihî belgeyi illüstrasyon yerine fotoğrafla göstermek yerinde olacaktır. İlkokul birinci sınıfta fotoğraf kullanımında birkaç örnekle yetinmek gerekirken, ilerleyen sınıflarda aşamalı olarak fotoğrafın sayısı ve niteliği artırılabilir (Erkan, 1998:89).

Ders kitaplarında fotoğraf ve illüstrasyonlara ek olarak farklı görsel öğelere de yer verilmektedir. Karikatürler, grafikler, şemalar, tablolar ve haritalar anlatıma yardımcı olacak diğer görsel öğeler arasında yer almaktadır (Kılıç, Seven, 2007). İlkokul Türkçe ders kitaplarında ise genellikle resim ve fotoğrafla yetinilmekte farklı görsel öğelere yeterince yer verilmemektedir. Ders kitaplarında konu ile ilgili orijinal, öğrenci seviyesine uygun, canlı ve çekici olan resim, fotoğraflarla birlikte grafik, şema, plan, harita ve diğer görsel öğelerden de faydalanılmalıdır (Baş, 2002). Türkçe derslerinde ve ders kitaplarında kullanılan tüm görseller, öğrencilerin konuşma, yazma, görsel okuma, ana dilini etkili kullanma becerilerini ve kelime hazinelerini geliştirmede önemli bir rol üstlenebileceği gibi, öğretimi sıradanlıktan da kurtaracak niteliktedir. Varışoğlu, Şeref, Gedik ve Yılmaz (2014) tarafından yapılan araştırmada deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde karikatürlerin başarıya etkisi araştırılmış, çalışmaya katılan öğrencilerde karikatürle öğretim yapılan grupta anlamlı düzeyde fark tespit edilmiştir. Bu durum, Türkçe öğretiminde görsel kullanımının dört temel dil becerisine katkı sağladığını ve söz varlığını zenginleştirdiğini göstermektedir.

Resim–metin ilişkisinde sözü edilmesi gereken diğer bir husus metinlerdir. Günay (2013:45)’a göre metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bildirişim değeri olmayan yazılı ya da sözlü belge metin değildir. Benzer şekilde Onan (2013) metin için, “Yazılı veya sözlü bir dizgenin metin değeri taşıyabilmesi için bildirişim değeri taşıması gerekir.” açıklamasını yapmıştır. Ana dili eğitiminin niteliği bir bilgi dersi değil, beceri kazandırma dersi olmasıdır ve bunu yaparken metinler işe koşulur. Ana dili eğitiminde hedeflenen amaçlara ulaşmak için çeşitli türdeki metinlerden yararlanılır (Temizkan, 2009:133).

İlkokul Türkçe ders kitaplarında bilgilendirici metinler, öyküleyici metinler ve şiirler yer almaktadır. Bilgilendirici metinler, bir konunun okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını amaçlayan, bir olguyu ya da düşünceyi açıklayan metin tipleridir. Aktarılan bilgi, okuyucuda kalıcı ve işlevsel kullanılan bir bilgi hâline dönüşmüşse öğretici bir metinden söz etmek mümkündür (Günay, 2013). Öyküleyici metinler bir olayı merkeze alan ve o olayın etrafında gelişen metinlerdir. Asıl unsur olaydır, diğer unsurlar çeşitli bağlarla birbirine bağlanarak metni oluştururlar (Temizkan, 2009:135). Öyküler, çocuğun kişilik ve dil gelişimine katkı sağladığı gibi öykü kahramanı ile arasında bağ kurmasını ve öyküyü içselleştirmesini de sağlar. Öyküler çocuğun kelime hazinesini genişletir, dilin gücünü fark ettirerek onun mesajı iletmeye yaratıcı olarak nasıl kullanıldığını sezdirir (Akyol, 2013). Türkçe ders kitaplarında yer alan bir diğer metin türü de şiirlerdir. “Şiirler, duygularla sesleri satırlarda bir araya getiren etkileyici yazımlardır” (Akyol, 2013:139). Öyküleyici ve bilgilendirici metinlerde olduğu gibi şiirlerde de anlaşılabilirlik için öğrencinin şiiri anlamlandırma örnekleri ile karşılaşmış olması gereklidir (Balci, 2013:104).

“Ders kitapları diğer çocuk kitaplarından farklı olarak resimlenir. Ders kitaplarındaki resimlemeler, metne bağlı olarak bilgilendirmeyi sağlar. Resimlemenin metinle bağlantısının tam olmasının yanında çocuğun ilgisini

çekebilecek estetik değere de sahip olması gerekmektedir. Resim-metin ilişkisi bulunan ancak estetik değerden yoksun bir resimlemenin yararından söz etmek mümkün değildir” (İşcan, 2004:90). Resimlerin açık, net ve metinle ilişkili olması, sanatsal değerler taşıması önemlidir (Gönen, Katrancı, Uygun, Uçuş, 2011:264). Ertok (2006)’ a göre de kitap resimleri motivasyonu sağlamakla birlikte, eğlendirici, öğretici nitelikte olmalı ve çocuklara estetik zevk kazandırmalıdır. Çocuk okuduğunu resimlerde de görmeyi bekler. Resimlerin metnin içeriği ile çelişmemesi, olumsuz anlamlandırmalara sebep vermemesi gereklidir. Resimsel anlatımlar, metinde anlatılanı ortaya koymanın ötesinde, metnin planı ya da ana düşüncesiyle örtüşen ve buna ek olarak yeni ve zengin ayrıntılara da sahip bir konumda olmalıdır (Kara, 2012:229).

Görsellerin seçiminde çocuğun gelişimsel özelliklerine dikkat edilmelidir (Karatay, Pektaş, 2012:189). 1.sınıftaki çocuk (7-9 yaş) şematik dönemdedir. Bu dönemdeki çocuğun nesneyi nasıl gördüğü; o nesneye yüklediği anlam, deneyimleri, bir nesneye dokunarak ya da onu gözlemleyerek etkilenmesi şemanın oluşunu belirler (Yavuzer, 2013:55). 7 yaşından itibaren çocuklar boşluktaki tüm varlık ve nesnelere birbirleriyle bağlantılı olduğunu keşfederler. Kendini çevrenin bir parçası olarak gören çocuk, yaptığı resimlerde aynı eşyaya aynı rengi koyarak tekrarlardan oluşan bir renk şeması oluşturur (Kehnemuyi, 2009:25).

Piaget’in bilişsel gelişim dönemlerinden somut işlemler döneminin ilk iki yılı ile kesişen bu evrede, çocuğun benmerkezcilikten kurtulması ile birlikte bir nesne ya da olayı sahip olabileceği diğer özellikler açısından ele alması şematik dönemle paralel bir gelişimde olduğunu göstermektedir.

Resimler de metinler gibi kompozisyon meydana getirirler. Resim-metin ilişkisi üç farklı şekilde olabilir: Resmin ve metin aynı sayfada ya da yan yanadır. Çocuk metni okur ve arada resimlere bakar ya da resimlere bakar ve metni okur. Böylece metinde anlatılanla, resimde görülenler birbirini destekleyip tamamlar. Resim önce, metin sonra verilir. Bu tasarımda çocuk önce metnin gidişatını tahmin eder. Bu tür tasarımlar, çocukların tahmin etme, kestirme, yordama gibi becerilerini kullanabilmesini hedeflemektedir. Metin önce, resim sonra verilir. Öğrenci önce metni okur; daha sonra okuduğu kurguyu resim kanalı ile pekiştirir (Baş, 2012:165).

Metin ve resmin iç içe tasarlandığı durumlarda, metin için kullanılan yazı rengi ile zemin renginin birbiri ile zıtlık oluşturmasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde metni okumak güçleşecektir (Karatay, Pektaş,2012:187). Okunabilirlik açısından metin-zemin ilişkisi önemle ele alınmalıdır. Metin-fon zıtlığının yetersiz olduğu, görsellerle metinlerin çakıştığı ve koyu renk fon içinde açık renk yazının sıklıkla tercih edildiği görüldüğünden metin-zemin ilişkisi üzerinde durulmalıdır (Sürmeli, Kaptan, 2011).

Türkçe ders kitaplarında görsel tasarım ilke ve öğelerine uygun resimlere ve diğer görsel öğelere etkin bir şekilde yer verilmesi önemlidir. Bu görsel öğeler, metinle ilişkili olmalı ve görsellerin metnin tekrarı olmamasına özen gösterilmelidir. Metnin öğrencilerin tahmin etme, kestirme, yordama becerilerini geliştirici nitelikte olması da öncül bir durumdur.

Ders kitaplarına yönelik yapılan araştırmalarda, resim-metin ilişkisi geriplanda bırakılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2013-2014 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda tüm sınıf düzeylerinde okutulan Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin ve resim-metin ilişkisinin, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesidir.

Yöntem

Bu araştırma kesitsel nitelikte bir tarama araştırmasıdır. Kesitsel araştırmalar birçok farklı özellikteki topluluğu kapsayan ve betimlenecek değişkenlerin bir seferde ölçülmesine olanak sağlayan bir araştırma türüdür (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2013).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde görev yapan sınıf öğretmenleri, örneklemini rastlantısal yolla seçilen 10 ilkokulda görev yapan 216 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin % 10.6'sı Bağcılar Sancaktepe İlkokulu'nda, % 13.0'ı Bahçelievler Hürriyet İlkokulu'nda, %9.3'ü Bayrampaşa Vatan İlkokulu'nda, %11.6'sı Eyüp Serdar Aksun İlkokulu'nda, %4.6'sı Fatih Beyazıt Ford Otosan İlkokulu'nda, %10.6'sı Gaziosmanpaşa Bekir Sami Dedeoğlu İlkokulu'nda, %7.9'u Gaziosmanpaşa Gazipaşa İlkokulu'nda, %9.3'ü Güngören Ergenekon İlkokulu'nda, %13.9'u Güngören Şehitler İlkokulu'nda, %9.3'ü Zeytinburnu Atatürk İlkokulu'nda görev yapmaktadır. Tablo 1'de araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin demografik bilgilerine ilişkin betimsel istatistikler sunulmuştur.

Tablo 1. Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	F	%
Cinsiyet	Kadın	141	65.3
	Erkek	75	34.7
Mesleki Kıdem	5 Yıl ve Daha Az	21	9.7
	6-11 Yıl	86	39.8
	12-17 Yıl	56	25.9
	18-23 Yıl	37	17.1
	24-29 Yıl	4	1.9
	30 Yıl ve Üstü	12	5.6
Mezun Olunan Okul Türü	Eğitim Enstitüsü	8	3.7
	Eğitim Yüksek Okulu	3	1.4
	Eğitim Fakültesi	157	72.7
	Fen Edebiyat Fakültesi	32	14.8
Eğitim Durumu	Diğer	16	7.4
	Lisans	201	93.1
	Yüksek Lisans	10	4.6
	Doktora	-	-
	Diğer	5	2.3

Tablo 1. Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	F	%
Okutulan Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	71	32.9
	2. Sınıf	79	36.6
	3. Sınıf	36	16.7
	4. Sınıf	30	13.9
Toplam		216	100

Tablo 1'e bakıldığında çalışmaya 216 öğretmenin katıldığı görülmektedir. Katılımcıların % 65.3'ü kadın, % 34.7'si erkektir. Sınıf öğretmenlerinin hizmet sürelerine göre dağılımı, % 9.7 ile 5 yıl ve altında görev yapanlar, % 39.8 ile 6-11 yıl arası görev yapanlar, % 25.9 ile 12-17 yıl arasında görev yapanlar, % 17.1 ile 18-23 yıl arasında görev yapanlar, % 1.9 ile 24-29 yıl arasında görev yapanlar, % 5.6 ile 30 yıl ve üstü görev yapanlar şeklindedir. Buna bağlı olarak sınıf öğretmenlerinin mesleki kıdemlerinin 6-11 yıl arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Mezun olunan okul türü değişkenine göre, sınıf öğretmenlerinin % 8'i eğitim enstitüsü, %1.4'ü eğitim yüksek okulu, %72.7'si eğitim fakültesi, %14.8'i fen-edebiyat fakültesi mezunudur. Katılımcıların % 7.4'ü ilgili değişkene diğer yanıtını vermiştir. Eğitim durumu değişkenine göre, sınıf öğretmenlerinin %93.1'i lisans, % 4.6'sı yüksek lisans, % 2.3'ü diğer şeklinde görüş bildirmiştir. Araştırmaya doktora derecesine sahip sınıf öğretmeni katılmamıştır. Okutulan sınıf düzeyi değişkenine göre, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında katılımcıların %32.9'u 1. sınıf, 36.6'sı 2. sınıf, %16.7'si 3. sınıf, % 13.9'u 4. sınıf düzeyinde görev yaptıklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Çalışma için araştırmacılar tarafından geliştirilen 5'li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Dereceleme, "Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde yapılmıştır. Ölçeğin puanlanmasında olumludan olumsuz doğru 5-4-3-2-1 puanları kullanılmıştır.

Konu ile ilgili alanyazın tarandıktan sonra 28 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Uzman görüşü ile altı madde çıkarılmış, kalan 22 madde dilsel yönden düzeltilmiştir. 8 maddelik demografik bilgileri içeren bölüm eklenerek ölçeğe son şekli verilmiştir. Ölçek ön uygulama için, 116 sınıf öğretmenine çevrimiçi yolla gönderilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha katsayısı .92 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla yapılacak olan açımlayıcı faktör analizine uygunluğunu gösteren KMO değerinin .89, Bartlett Küresellik Testi sonucunda elde edilen ki-kare değerinin ise anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2_{(231)} = 1363,446$; $p < .01$). Buna bağlı olarak yapılan faktör analizi sonucunda faktör yükü .32'nin üstünde olan maddeler seçilip, belirlenen değer altında kalan iki madde ölçekten çıkarılarak, 20 maddelik nihai ölçeğe ulaşılmıştır. Ölçek toplam varyansın %42.4'ünü karşılayan tek faktörlü bir yapıdadır. Tek faktörlü desenlerde açıklanan varyansın %30 ve daha fazla olması

yeterli görülebilir (Büyüköztürk, 2007'den akt.: Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2012).

Yapılan güvenilirlik ve geçerlik analizlerinden sonra ölçme aracı, araştırma için seçilen sınıf öğretmeni grubuna uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde yüzde, frekans, t-testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı farklılığın tespit edildiği durumlarda, bu farkın kaynağını bulmak için post-hoc testine başvurulmuştur. Analizler SPSS 17.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Tablo 2. *Maddelere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları*

Madde	Kesinlikle Katılıyor		Katılıyor		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Resimler öğrencilerin sosyal/duygusal gelişimine uygundur.	9	4.2	104	48.1	42	19.4	55	25.5	6	2.8
Resimler öğrencide sanatsal beğeni oluşturmaktadır.	8	3.7	56	25.9	50	23.1	82	38.0	20	9.3
Resimler metni tahmin etme, kestirme ve yordama becerilerini geliştirme açısından yeterlidir.	10	4.6	101	46.8	39	18.1	58	26.9	8	3.7
Metin ve resimlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.	10	4.6	107	49.5	41	19.0	48	22.2	10	4.6
Resimler metindeki hikâye unsurları (olay, kahraman, zaman ve mekân) ile örtüşmektedir.	10	4.6	122	56.5	43	19.9	39	18.1	2	0.9
Resimler metinde verilmek istenen iletileri desteklemektedir.	17	7.9	146	67.6	27	12.5	23	10.6	3	1.4
Resimler öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmektedir.	9	4.2	58	26.9	57	26.4	71	32.9	21	9.7
Resimler öğrencide metni okumaya yönelik merak uyandırmaktadır.	15	6.9	85	39.4	48	22.2	58	26.9	10	4.6
Resimler öğrencilerin hayal gücünü geliştirmeye yöneliktir.	6	2.8	76	35.2	42	19.4	79	36.6	13	6.0
Resimlerin sayfadaki konumlandırması uygundur.	13	6.0	135	62.5	31	14.4	30	13.9	7	3.2
Resimler metinlerin başlıklarını desteklemektedir.	15	6.9	150	69.4	27	12.5	22	10.2	2	0.9
Resimler metinde yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.	9	4.2	129	59.7	35	16.2	39	18.1	4	1.9
Resimler günlük hayatla ilişkilidir.	13	6.0	128	59.3	27	12.5	39	18.1	9	4.2
Ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisi yapılandırmacı yaklaşıma göredir.	5	2.3	103	47.7	63	29.2	40	18.5	5	2.3
Metinler için yeterli sayıda görsel kullanılmıştır.	19	8.8	109	50.5	27	12.5	51	23.6	10	4.6
Resimlerde mantık hataları yapılmamıştır.	12	5.6	101	46.8	48	22.2	47	21.8	8	3.7
Metin ve resim birbirinin önüne geçmemekte ya da birbirinden geri kalmamaktadır.	13	6.0	98	45.4	42	19.4	57	26.4	6	2.8
Resimlerde albeni oluşturan renkler kullanılmıştır.	18	8.3	107	49.5	43	19.9	39	18.1	9	4.2
Metin için resimlerin yanı sıra karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelere yer verilmiştir.	7	3.2	71	32.9	33	15.3	83	38.4	22	10.2
Resimlerde mat ve soluk renkler kullanılmamıştır.	26	12.0	105	48.6	28	13.0	47	21.8	10	4.6

Tablo 2’de yer alan sonuçlara göre sınıf öğretmenleri, ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki resimlerin, öğrencilerde sanatsal beğeni oluşturma, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini ve hayal gücünü geliştirme bağlamında *katılmıyorum* düzeyinde görüş belirtmişlerdir. Bununla birlikte, “*Resimler öğrencilerin hayal gücünü geliştirmeye yöneliktir.*” yargısına öğretmenlerin %35,2’si katılıyorum, %36,6’sı *katılmıyorum* düzeyinde yanıt vermiştir. *Katılıyorum* ve *katılmıyorum* düzeyindeki yanıtların oranlarının birbirine çok yakın olması, öğretmenlerin ilgili madde ile ilgili net bir görüşe sahip olmadıklarını göstermektedir. Ayrıca “*Metin için resimlerin yanı sıra karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelere yer verilmiştir.*” yargısına sınıf öğretmenleri tarafından %38,4 oranında *katılmıyorum*, %32,9 oranında *katılıyorum* düzeyinde görüş bildirilmiştir.

Çalışmaya katkıda bulunan sınıf öğretmenleri tarafından “*Resimler öğrencilerin sosyal/duygusal gelişimine uygundur.*” yargısına %48,1 oranında, “*Resimler metni tahmin etme, kestirme ve yordama becerilerini geliştirme açısından yeterlidir.*” yargısına %46,8 oranında *katılıyorum* yanıtı verilmiştir. “*Metin ve resimlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir.*” yargısına %49.5 oranında, “*Resimler metindeki hikaye unsurları (olay, kahraman, zaman ve mekan) ile örtüşmektedir.*” yargısına % 56.5 oranında, “*Resimler metinde verilmek istenen iletileri desteklemektedir.*” yargısına %67.6 oranında, “*Resimler öğrencide metni okumaya yönelik merak uyandırmaktadır.*” yargısına %39.4 oranında, “*Resimlerin sayfadaki konumlandırması uygundur.*” yargısına %62.5 oranında, “*Resimler metinlerin başlıklarını desteklemektedir.*” Yargısına %69.4 oranında, “*Resimler metinde yer alan kavramlara gönderme yapmaktadır.*” yargısına %59.7 oranında, “*Resimler günlük hayatla ilişkilidir.*” Yargısına %59.3 oranında *katılıyorum* düzeyinde görüş bildirilmiş ve resimler yeterli bulunmuştur. “*Ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisi yapılandırmacı yaklaşıma göredir.*” yargısına %47.7 oranında *katılıyorum* düzeyinde görüş bildirilmiştir. Aynı şekilde, katılımcılar, “*Metinler için yeterli sayıda görsel kullanılmıştır.*” yargısına %50.5 oranında, “*Resimlerde mantık hataları yapılmamıştır.*” yargısına %46.8 oranında, “*Metin ve resim birbirinin önüne geçmemekte ya da birbirinden geri kalmamaktadır.*” Yargısına %45.4 oranında, “*Resimlerde albeni oluşturan renkler kullanılmıştır.*” yargısına %49.5 oranında, “*Resimlerde mat ve soluk renkler kullanılmamıştır.*” yargısına %48.6 oranında, *katılıyorum* düzeyinde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Resim-Metin İlişkisi Hakkındaki Görüşlerine Ait t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	T	P
Kadın	141	3.26	0.65	-0.469	0.639
Erkek	75	3.30	0.58		
Levene= 0.621 , p=0.431					

*p< .05 fark anlamlı

Tablo 3’teki bağımsız iki örnek t testi sonuçlarına göre, sınıf öğretmenlerinin ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri cinsiyet

değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir. Kadın ($\bar{X}$ =3.26) ve erkek ($\bar{X}$ =3.30) sınıf öğretmenlerinin *kararsızım* düzeyinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Başka bir deyişle Tablo 3'teki bulgular, sınıf öğretmenleri arasında cinsiyet değişkenine göre ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşlerin farklılaşmadığını, kadın ve erkek sınıf öğretmenlerinin ortalamalarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Resim-Metin İlişkisi Hakkındaki Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
5 Yıl ve Daha Az	21	3.35	0.53	Gruplar Arası	4.187	5	0.837	2.145	0.061
6-11 Yıl	86	3.14	0.61						
12-17 Yıl	56	3.35	0.70	Gruplar İçi	81.971	210	0.390		
18-23 Yıl	37	3.28	0.63						
24-29 Yıl	4	3.35	0.67	Toplam	86.158	215			
30 Yıl ve Üstü	12	3.70	0.29						
Levene=1.688, p=0.139									

*p< .05 fark anlamlı

Tablo 4'teki bulgulara göre, sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri ile mesleki kıdem değişkeni arasında, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir. Buna bağlı olarak, ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşlerin hizmet süreleri ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte hizmet süresi *6-11 yıl* olan ile *30 yıl ve üstü* olan öğretmenlerin maddelere verdiği yanıtların farklılaştığı görülmektedir. Mesleğinde 6 ile 11 yıl arasında çalışan katılımcılar ($\bar{X}$ =3.14) *kararsızım* düzeyinde cevap verirken, 30 yıl ve üstünü çalışan katılımcılar ($\bar{X}$ =3.70) *katılıyorum* düzeyine yakın cevap vermiştir.

Tablo 5. Mezun Olunan Okul Türü Değişkenine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Resim-Metin İlişkisi Hakkındaki Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{X}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Eğitim Enstitüsü	8	3.69	0.32	Gruplar Arası	2.259	4	0.565	1.420	0.228
Eğitim Yüksek Okulu	3	3.71	0.32						
Eğitim Fakültesi	157	3.23	0.64	Gruplar İçi	83.899	211	0.398		
Fen Edebiyat Fak.	32	3.32	0.64						
Diğer	16	3.28	0.60	Toplam	86.158	215			
Levene=1.239, p=0.295									

*p< .05 fark anlamlı

Tablo 5'teki bulgulara göre, mezun olunan okul türü değişkeni ile sınıf öğretmenlerinin ilkökul Türkçe ders kitabındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Başka bir söylemle öğretmen yetiştiren *Eğitim Enstitüsü*, *Eğitim Yüksekokulu*, *Eğitim Fakültesi* gibi okullar ile *Fen Edebiyat Fakültesi* ve tüm bunların dışında kalan okullardan mezun olan sınıf

öğretmenlerinin, ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine yönelik görüşleri bağlamında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 6. Okutulan Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Sınıf Öğretmenlerinin Resim-Metin İlişkisi Hakkındaki Görüşlerine Ait Varyans Analizi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
1. Sınıf	71	3.20	0.61	Grup. A.	3.198	3	1.066	2.724	0.045*
2. Sınıf	79	3.37	0.61	Grup. İçi	82.960	212	0.391		
3. Sınıf	36	3.08	0.67						
4. Sınıf	30	3.42	0.62	Toplam	86.158	215			

Levene=0.398, p=0.754

*P< .05 fark anlamlı

Tablo 6'daki bulgulara göre, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, okutulan sınıf düzeyi değişkeni ile sınıf öğretmenlerinin ilkokul Türkçe ders kitabındaki resim metin ilişkisine ait görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık söz konusudur. Bu farklılığın sebebini bulmak amacıyla yapılan LSD sonucuna göre fark, 2. sınıf ve 3. sınıf ile 3. sınıf ve 4. sınıflardan kaynaklanmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Sınıf öğretmenlerinin ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki resim metin ilişkisine yönelik görüşlerinin belirlendiği bu çalışmada bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sınıf öğretmenleri, ilkokul Türkçe ders kitabındaki resimleri, yaratıcı düşünen, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardımcı olma konusunda yetersiz bulunmaktadır. Uzuner, Aktaş ve Albayrak (2010) tarafından yapılan çalışmada katılımcılar, Türkçe 6, 7, 8. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme ve onlara estetik zevk kazandırma noktasında eksiklikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Kırbaş, Orhan, Topal (2012) tarafından 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görsel öğelerin değerlendirildiği çalışmada da araştırmaya katılan öğretmenler, görsellerin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmede yetersiz olduğu görüşündedirler.

"Resimler öğrencilerin hayal gücünü geliştirmeye yöneliktir." yargısına katılıyorum ve katılmıyorum düzeyindeki yanıtların oranlarının birbirine çok yakın olması, Türkçe ders kitaplarındaki resimlerin realist bir yaklaşımla çizildiğini, resimlerde çocukların hayal gücünü geliştirecek çocuğa özgü bir anlatıma yer verilmediğini göstermektedir.

Bununla birlikte Türkçe ders kitaplarında resimlerin dışında farklı görsel öğelere yer verilmediği, görsel tasarımcılar tarafından hazırlanan resimlerle yetinildiği sınıf öğretmenlerince ortaya konulmuştur. Farklı görsel öğelere yer verildiğini belirten öğretmenlerin oranının yüksek olması, katılımcılar arasında

görüş farklılıkları olduğunu göstermektedir. Bu durum öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsellerle ilgili yeterliğe sahip olmadıklarını düşündürebileceği gibi görselleri etkili olarak kullanmadıklarından dolayı farkındalık düzeylerinin düşük olabileceği sonucuna da ulaştırabilir.

Sınıf öğretmenleri, Türkçe ders kitabındaki resimlerin öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimine katkıda bulunduğunu, öğrencilerde metni tahmin etme, kestirme, yordama becerilerini geliştirme açısından yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen diğer sonuçlar, resimlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ilişkisinin göz önünde bulundurulduğu, metindeki hikâye unsurları ile örtüştüğü, verilmek istenen iletileri desteklediği, öğrencilerde metni okumaya yönelik merak uyandırdığı, sayfada uygun konumlandırıldığı, metinlerin başlıklarını desteklediği, metinde yer alan kavramlara gönderme yaptığı ve günlük hayatla ilişkili olduğu yönündedir.

2005-2006 eğitim-öğretim yılında ilköğretim Türkçe programı yapılandırıcı yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Öğretmenlerin ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisinin yapılandırıcı yaklaşıma uygunluğu konusunda düşünceleri, ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resimlerde yapılandırıcı yaklaşıma göre düzenleme yapıldığı sonucuna götürebilir. Bununla birlikte, öğretmenlerin Türkçe öğretimindeki yaklaşımlar konusunda kuramsal temellere hâkim oldukları sonucuna da ulaştırabilir.

Sınıf öğretmenleri, Türkçe ders kitabındaki metinler için yeterli sayıda görsel yer verildiği, resimlerde mantık hataları yapılmadığı, metin ve resmin birbiri ile paralel gittiği, resimlerde mat ve soluk renklerin yerine albeni oluşturan renklerin kullanıldığı konusunda ortak görüş bildirmişlerdir. Bu yanıtlar doğrultusunda ilköğretim Türkçe ders kitabındaki resimlerin çocukların ilgisini çekecek nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine yönelik görüşleri cinsiyete göre farklılık göstermemiştir.

Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri, mesleki kıdemlerine göre farklılaşmamıştır. Bunun yanında ortalamalara bakıldığında, öğretmenlik mesleğinde daha kıdemli olan öğretmenlerin ders kitapları konusunda daha fazla tecrübeye sahip olmaları, olumlu görüş bildirmelerinde bir sebep olarak görülebilir.

Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri mezun oldukları okul türüne göre farklılaşmamıştır.

Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisine ait görüşleri, okutulan sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bulgular, sınıf öğretmenlerinin görev yaptıkları eğitim-öğretim yılında kullandıkları Türkçe ders kitabı hakkındaki görüşlerinin benzer nitelikte olmadığını göstermektedir. 1. sınıf Türkçe ders kitabının bu bulguların dışında kalması, 1. sınıfın okuma yazma öğretimi ile geçirilmesinden kaynaklandığını düşündürmektedir.

Öneriler

Bu görüşler ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

Sınıf öğretmenleri, ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki resimlerin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini ve hayal gücünü geliştirmede, sanatsal beğeni oluşturmada yetersiz kaldığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Ders kitapları hazırlanırken bu noktalar dikkate alınmalıdır.

Türkçe ders kitaplarında resimlerin dışında farklı görsel öğelere de yer verilmelidir.

Resimlerin nasıl kullanılacağı ile ilgili öğretmen kılavuz kitaplarında öğretmenlere bilgi verilmelidir.

Sınıf öğretmenleri, görev aldıkları eğitim-öğretim yılında kullanılacak Türkçe ders kitaplarını resim-metin ilişkisi açısından incelemeli, aksaklık gördükleri bölümleri yeni görsellerle desteklemelidir.

Başka bir araştırma ile ortaokulda görev yapan Türkçe öğretmenlerinin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki resim-metin ilişkisi hakkındaki görüşleri alınmalıdır.

Kaynakça

- Akyol, H. (2013). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, A. (2013). *Okuma ve Anlama Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, B. (2002). *4306 Sayılı sekiz Yıllık İlköğretim Kanununun Kabulünden Sonra İlköğretim Kurumlarının Altıncı Sınıflarında Okutulan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Baş, B. (2012). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Becer, E. (1996). Bir Kitabın Grafik Tasarımı: Armonik Kurallar, Değerlendirme Yöntemleri ve Değişen Koşullar. *Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları*. Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No:11.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2013) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin ÇokDeğişkenli İstatistik SPSS Ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkan, A. (1998). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Resimleme ve Metin İlişkisi*. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Erkmen, N. (1996). Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler. *Türkiye ve Almanya'da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu*. Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No:11.
- Ertok Atmaca, A. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 318-328.

Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M. ve Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Kitaplarının, İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36 (160), 250-265.

Günay, D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

İşcan, A. (2004). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Edebi Metinlerin Öğrencilere Estetik Zevk Kazandırmadaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Kara, C. (2012). Çocuk Kitabı Seçiminde Resimlemelerle İlgili Olarak Ebeveynin Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Unsurlar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), s. 225-232

Karatay, H. ve Pektaş, S. (2012). Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Ölçek Geliştirme Çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 183-204. <http://dx.doi.org/10.14520/adyusbd.315>

Kehnemuyi, Z. (2009). *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*. İstanbul: YKY.

Kılıç, A. ve Seven, S. (2007). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılıç, D. (2008). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Demirel, Ö. (Ed.) ve Kiroğlu, K. (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.

Kırbaş, A., Orhan, S. ve Topal, Y. (2012). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarındaki Görsel Öğelere Öğretmen Görüşlerinden Hareketle Eleştirel Bir Bakış. *Turkish Studies*, 7(4), 2225-2235.

Mardi, H. Ö. (2006). *Çocuk Kitapları Resimlemede Karakter Yaratma*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Onan, B. (2013). *Dil Eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Sürmeli, K. ve Kaptan, A. Y. (2011). Çocuk Dergilerinin Grafik Tasarımı. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu(5-7 Ekim 2011) Bildirileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 577-584.

Temizkan, M. (2009). *Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <http://www.tdk.gov.tr>.

Uzuner, S., Aktaş, E. ve Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. Sınıf Ders Kitaplarının Görseller (İllüstrasyonlar) Açısından Değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 721-733.

Varışoğlu, B., Şeref, İ., Gedik, M. ve Yılmaz, İ. (2014). Deyim ve Atasözlerinin Öğretilmesinde Görsel Bir Araç Olarak Karikatürlerin Başarıya Etkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, 41, 226-242. <http://dx.doi.org/10.12787/KARAM600>

Yavuzer, H. (2013) *Resimleriyle Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.